

Az egri könyvnyomtatás kezdetei (1755)

V. Ecsedy Judit

Egerben az első nyomda Barkóczy Ferenc püspök kezdeményezésére és az ő segítségével létesült 1755-ben. Barkóczyt 1745-ben nevezték ki egri püspökké, hatásköre a teljes iskolai hálózatra kiterjedt, és hozzátartozott a könyvcenzúra is.

Ebben az időben Magyarországon – az erdélyieket nem számítva – mindössze nyolc városban folyt folyamatos könyvtermelés. Bár Kassa az egri püspökség területére esett, az ottani jezsuita nyomda megléte nem pótolta az Egerben alapítandó nyomdát.

A püspök széles körű kulturális koncepciójához hozzátartozott a katolikus nyomda létesítése is. Franz Anton Royer személyében megtalálta a nyomda vezetéséhez szükséges szakembert is. A pozsonyi nyomdaalapító Royer fiát Barkóczy még pozsonyi prépost korából ismerhette. Az ifjú Royer 1750-ben

Cato műve Barkóczy Ferenc támogatásával jelent meg

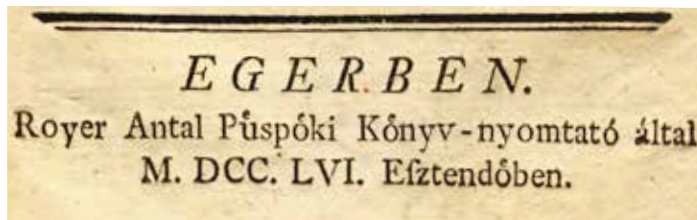
eladta pozsonyi nyomdáját unokatestvérének Johann Michael Landerernek, maga pedig valószínűleg már ekkor elhagyta Pozsonyt, bár nevével legközelebb csak 1755. évi egri nyomtatványokon találkozni.

A tipográfia Royer tulajdona volt, de sokat jelenthetett számára Barkóczy pártfogása, és az,

hogy „püspöki könyvnyomtatónak” címezte magát. Hogy mennyire hatékony volt ez a pártfogás, az abból is látható, hogy Royer királyi privilégium, szabadalomlevél nélkül nyomtatott Egerben.

Barkóczy csak 1760. január 6-án kért a királynőtől privilégiumot, de a nyomda már addig is zavartalanul működött, annak ellenére, hogy Royer közben 1758 végén bérbe adta (vagy talán eladta) a nyomdát sógorának, Karl Josef Bauernak, maga pedig eltűnt Egerből. Volt már gyakorlata: szakképzett nyomdászként vezette egy ideig a pozsonyi nyomdát. Bauer idejében a nyomtatványok színvonala semmit sem csökkent, azonban nem lehetett jó üzletember.

A Barkóczyt követő egri püspököknek, Esterházy Károlynak egyre inkább szüksége volt jól és eredményesen működő nyomdára. Ezért megvásárolta Bauertől, és szervezetileg a püspöki iskolához csatolja. 1765-ben a nyomda értéke 5523 forintot tett ki. 1769-ben Egerbe hívták Ambró Ferencet, a későbbi váci

Az első egri nyomdász neve egy korai magyar nyelvű nyomtatványon

Könyvdíszek az egri nyomdából

Pálmafát ábrázoló díszes fejléc az egri nyomdából

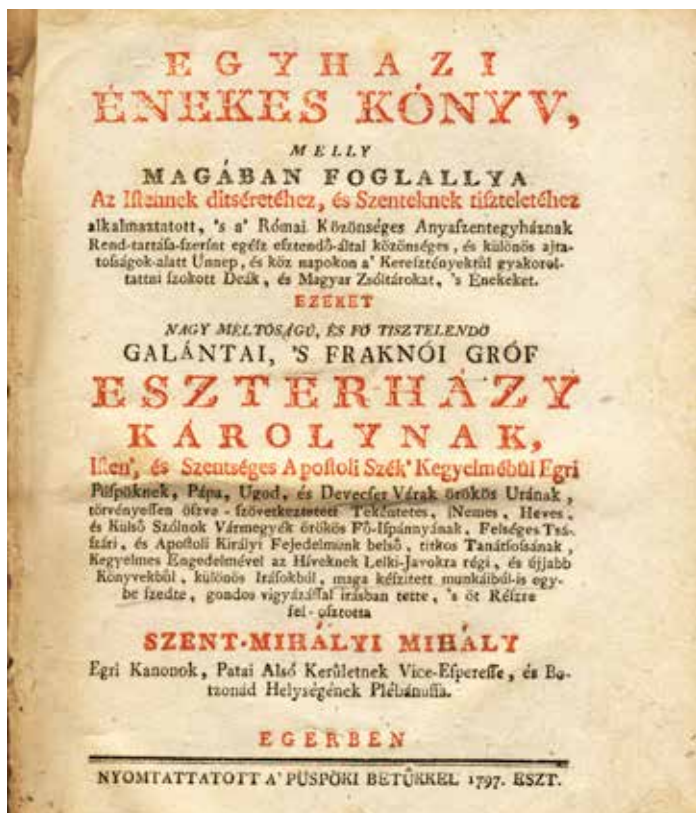
nyomdász. Keze alatt öt nyomdász és egy-két inas dolgozott. Ez a legmagasabb munkáslétszám az egri nyomda 18. századi életében.

A nyomda 1774-ben már az időközben felépült Liceum földszintjén, három helyiségben kapott otthont. Bár az egri nyomda nem tartozott a legnagyobbak közé, folyamatos, egyenletes működése során a 18. században közel 800 kiadványt bocsátott ki.

Több kiadványa is Barkóczy Ferenc költségével jelent meg, mint Cato Jó erkölcsre oktató versei magyarul,¹ amely azután más nyomdáknak is több kiadást ért meg.

A későbbi egri püspök Esterházy Károly ugyancsak nagylelkű pártfogója volt a hitbuzgalmikönyvek megjelentetésének. A teológiai művek között nagy terjedelmű munkák is megjelentek, köztük a sztoicizmus és a felvilágosodott reform-katolicizmus jegyében fogant alkotá-

sok is. Emellett a mindegyre erősödő magyar nyelvűség jellemezte a nyomda kiadványait.² Nemcsak vallásos, hanem gyakorlati, gazdálkodással kapcsolatos kiadványok is kerültek ki a nyomdából, mint a méhészetet népszerűsítő *Angliai méhes kert*,³ amelynek csak Egerben három kiadásáról is tudunk.

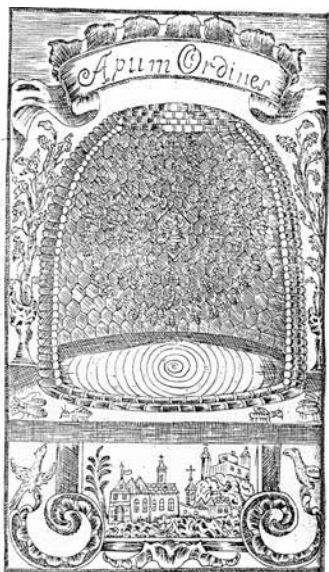

Esterházy Károly egri püspök támogatásával megjelent énekeskönyv (1797)

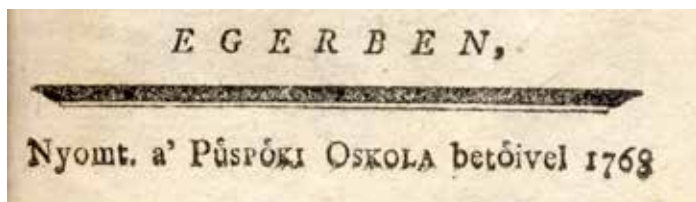
1 Cato Jó erkölcsre oktató Kátónak versei, melyeket magyar nyelvre fordított Nagy Lajos, a köz-jónak gyarapodására dicséretes költséggel ki-nyomtatott Barkóczy Ferenc egri püspök (Eger 1756)

2 Bitskey István: Barkóczy Ferenc és egri nyomdája. In: Hevesi Szemle 1973. 39–40.

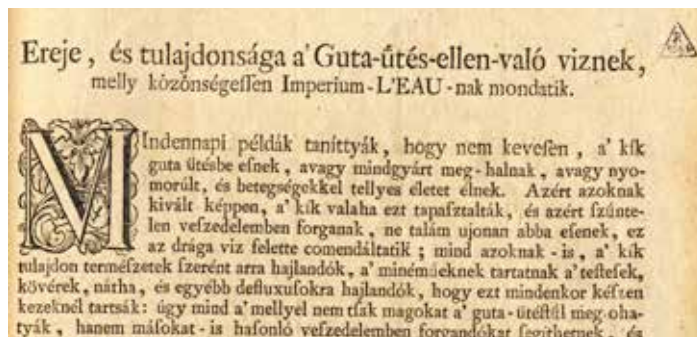
3 Gedde, J.: Angliai méhes kert. Magyarra fordította Szattmári Király György. Eger 1768

Méhkaptárt ábrázoló rézmetszetű illusztráció a Méhes-könyvből (1768)

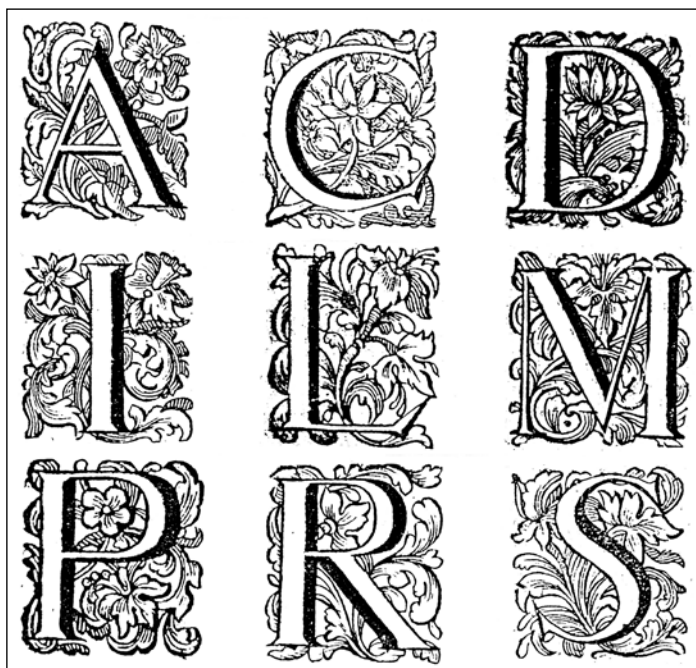
Az Angliai méhes kert harmadik kiadása már a Püspöki Iskola nyomdájában készült 1768-ban

Az egri patikában kapható gutaütés elleni gyógyszer leírása (1770)

Ismerjük a nyomda állapotát és felszerelését a 18–19. század fordulóján. Három nyomtatóprés állt ekkoriban a nyomdában, a betűkészlet is meglehetősen nagy volt. Minden jel arra mutat, hogy ezzel a felszereléssel dolgozott a tipográfia 1761 óta: csupán kevéssel az után, hogy a püspöki iskola birtokába került, 1768-ban történt némi felújítás a betűkészletben.⁴

Változatos díszítményekkel és kiváló betűanyaggal ellátott igényes kiállítású nyomtatványai a század második felének egyik legkiválóbban vezetett műhelyének mutatják.⁵ Ez a 18. századi alapítású katolikus nyomda még századunkban is, egészen az államosításig (1949) működött Líceumi Nyomda néven.

Az egri nyomda jellegzetes, leveles iniciálésorozata

4 Felhasználtam Hermány Csabáné Szatmári Beatrix szakdolgozatának anyaggyűjtését (Bp. 1991, Kéziratban)

5 Kutatásomat az NKFI-OTKA K 104231 program támogatta.